

UDC 930.58 (—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES
XXVII

Rédacteur

NIKOLA TASIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secrétaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Membres de la Rédaction

MILUTIN GARAŠANIN, MILKA IVIĆ, ČEDOMIR POPOV,

ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique),

DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara), DRAGOSLAV ANTONIJEVIĆ,

VESELIN DJURETIĆ, MIODRAG STOJANOVIĆ

BELGRADE

1996

оптуживања политичких противника набацивањем фашистичке ознаке на супарнички табор. М. Стојадиновић је такође, према оптужбама политичких противника (Удружене опозиције, "Збора", ЈНС, комуниста, итд.), био главни носилац фашизације земље, пре свега због отпочињања уске политичке, привредне и културне сарадње са носиоцима фашизма и нацизма у Европи, повезивања са немачком националном мањином у Југославији, због добијања фашистичких атрибута, због назива "Вођа" итд. Њега су спољне манифестације заиста приближиле типу једног ауторитативног вође. Међутим, не треба заборавити да је режим кнеза Павла, кога су Енглези називали "friend", успостављен заслугом британске политике. Поставља се и питање да ли је Стојадиновић успео да фашизира југословенски политички и државни систем. Основни политички и државни закони диктатуре, који су у суштини носили печат либералног западноевроп-

ског законодавства, остали су на снази и у намесничком раздобљу кнеза Павла. Нови системски закони нису донесени па ни закони који би могли носити одлике фашистичког законодавства. Изаостају расни закони, закони о удруживању на корпоративној основи, односно антилибералној основи. Пројекти таквих закона почињу се припремати тек у пролеће 1940. године. С друге стране, Југословенска радикална заједница је, због своје "племенске" разбијености, била далеко од једне чврсте националне странке, односно тоталитарне странке типа Националсоцијалистичке партије Немачке.

Мимо ових примедби можемо закључити да књига др Драгана Суботића представља корисно штиво и раритетно дело о политичким идејама Д. Љотића, које полемичким тоном покушава разбити, раније опште усвојене, стереотипе о фашистичком карактеру његових идеја и његовог покрета.

Никола Жујић

ХИМНЕ БОГОВИМА

(Прокло Дијадох, Химне боговима. Избор текстова, превод и тумачење Александар М. Петровић. ИПЦ Источник, Нови Сад 1995)

Најстарија филозофска струја у доба позног Римског Царства била је неоплатонизам. Његовим оснивачем сматра се Плотин (203-269), који је рођен у Александрији а живео је углавном у Риму.

У Плотиновом идеалистичком систему, поред Платоновог учења,

комбинују се и елементи раних филозофских школа (Аристотела, стоичара, питагорејаца и других). За разлику од класичне филозофије, у неоплатонизму су појачани мистички елементи, сасвим у духу времена. У извесном смислу, неоплатонизам се може назвати

рационалистичком теологијом. По Платиновом учењу, прасупстанцију света представља божанство, вечно и непроменљиво, и које се не може дефинисати. Божанство из себе рађа свет, не мењајући при том своју суштину. Најнижи ступањ стварања света представља материја коју Платин замишља као извор зла. Чулни свет и практична делатност имају малу вредност. Али људска душа стоји на граници светлости и таме. Путем самоусавршавања и аскетизма човек треба да се узвиси до сједињења са божанством. Прави извор сазнања није логичко мишљење већ аскеза.

Постплатоновска идеологија и религијска филозофија били су нам до сада познати у преводу Платинових Енеада а онедавно, захваљујући изузетном научничком и преводилачком подухвату колеге А. М. Петровића, пред нама је и Проклов мисаони опус, донста у избору. Из обимног дела од неколико хиљада страница направљен је зналачки избор најилустративнијих Проклових размишљања. Успостављене су координате Проклове филозофије религије, односно грчке митологије и религијске филозофије. Упоредо тече и језичка прецизност у изразима адекватно нађеним и примењеним како у преводима тако и у ауторовим расправама - предговору инарочито у поговору под насловом "Метафизика свејединства са претпоставкама филозофске теургије код Прокла". У оба своја

текста аутор превазилази уобичајени начин писања и информисања читаоца о садржају књиге и токовима Проклове филозофске мисли. Највећи квалитет ових текстова колега Петровића јесте његово промишљање материје коју обрађује и проницање у филозофски систем неоплатонизма и његових представника, посебно, дакле, Прокла Дијадоха. Наш аутор је темељно обавештен, показује лепо познавање извора и литературе као и схолија уз Проклово дело. Док читамо, готово увек наилазимо на његов прави одговор када се запитамо како је успешно разрешавао Проклове неретко енигматичне мисли. Већ по свом образовању - класични филолог и филозоф - колега Петровић обезбеђује изузетан спој знања и акрибије за један овакав подухват у нашој филозофској науци и култури. Његове белешке и коментари уз преводе химни боговима (Хелиосу, Музама, Афродити, Хекати, Јанусу, Ликијској Афродити, Атини саветодавној, Боговима и Богу) неретко прерастају у мале есеје, некада по узору на Доситејева наравоученија.

Филолошком и филозофском анализом наш аутор Проклово учење извлачи преко појма бог. За Проклову теургију или богодејствовање, како је то лепо преведено једном архаизованом сложеницом, претходите су поуздане и акрибичне припреме у преводима и коментарима које је колега Петровић у ранијем периоду припремао

и појединачно објављивао. Тако је Проклова теолошка филозофија

сазрела до пуног израза у делу које је пред читаоцима.

Миодраг Стојановић

СРПСКИ ПИСЦИ И НАУЧНИЦИ О БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Приредио Здравко Антонић. Изд. НИУ "Службени лист" СР Југославије, Београд, 362

У појави бројног историјског штива које нас у виду разноразних фељтона, записа "открића", исповести и мемоарских бележака, све више заплускује, појавила се и једна књига која на смирен и аргументован начин говори о Босни и Херцеговини и њеној вртложној историји. Реч је о књизи "Српски писци и научници о Босни и Херцеговини", коју је приредио др Здравко Антонић, сарадник Балканолошког института САНУ, а објавио "Службени лист" Југославије. Радује ме што међу издавачима и читаоцима постоји интерес за земљу у којој се глагол похарати од памтивека употребљава само у садашњем времену.

У освит нове ере, ондашњи Босанци годинама су се успешно одупирали агресивној и технички надмоћнијој Римској империји. Словени у V и VI веку су темељито похарали и порушили све градовевтврђаве, тако да им свима, ни до данас наука не може ући у траг.

Средњовековна, српска феудална Босна стасала је као и све феудалне државе на континенту, чије име се толико спомиње у позитивној конотацији, а ја га не могу изустити, јер се чувам да не постанем превелики лицемер. Ратовали су, убијали се феудалци и северно и западно и источно од Босне, баш као и у њој самој.

Босна и Херцеговина је била и остала terra missionis Католичке цркве. За католичког бискупа, није било места у Босни, па се он смести у Ђаково, на леву обалу реке Саве да одатле ради на покаоличењу. Никад није био задовољан успехом, јер "добри Бошњани" су знали шта је грех, да би им га неки овоземаљски човек, кога назваше "папа" - могао опротити.

Турци Османлије, порушише, оробисе Босну као мало коју земљу кроз коју прођоше, на путу до Будима и Беча. То рушење и спаљивање навукоше тамну завесу, па историја те балканске планинске